

PRUTHENIA

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

TOM
VII
2012

Wojciech Wróblewski

**FILMY Z KOLEKCJI DYDAKTYCZNEJ
KATEDRY ARCHEOLOGII
UNIwersytetu w Breslau (Wrocław)
w zbiorach archiwalnych Instytutu
Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego**

W Pracowni Dokumentacji i Zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (PDiZ IA UW)¹ znajduje się kilkanaście niemieckich filmów archiwalnych, będących niegdyś częścią kolekcji dydaktycznej Katedry Archeologii Uniwersytetu w d. Breslau (Wrocław). Niniejszy komunikat ma na celu skrótowe przedstawienie dziejów i charakterystyki tego zbioru i nie rości sobie pretensji do całościowej analizy omawianych filmów.

Po zakończeniu II wojny światowej jednym z priorytetów nowych władz polskich była kwestia zabezpieczania szeroko pojętych dóbr kultury na terenie tzw. Ziemi Odzyskanych. W ówczesnej, bardzo niepewnej sytuacji politycznej, starano się uchronić przed dalszym zniszczeniem i degradacją szereg zbiorów muzealnych i uniwersyteckich. W ramach tzw. reparacji wojennych pakowano w zrujnowanych budynkach na Dolnym Śląsku czy Pomorzu Zachodnim książki, obrazy, archiwalia i wywożono je do placówek w Krakowie, Poznaniu czy Warszawie. Podobnie stało się ze szczątkowymi zbiorami wybitnego niemieckiego archeologa, prof. Martina Jahna, który piastował przed wojną stanowisko kierownika Katedry Archeologii Uniwersytetu we Wrocławiu.

Jesienią 1945 r. pojawił się we Wrocławiu prof. Włodzimierz Antoniewicz, który zabezpieczył część prywatnych zbiorów M. Jahna. Większość książek z przedwojennej placówki archeologicznej została we Wrocławiu, natomiast prywatne archiwum niemieckiego uczonego (w tym interesujące nas tu filmy) – za zgodą i na polecenie ówczesnych władz państwowych – zostały przewiezione do Warszawy. Trafiły wtedy do zasobów odtwarzanej po koszmarnych zniszczeniach wojennych, a kierowanej przez W. Antoniewicza Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego (obecnie Instytut Archeologii UW). Po latach prywatne ar-

¹ Decyzję o utworzeniu Pracowni podjął w kwietniu 2006 r. poprzedni Dyrektor IA UW, prof. Kazimierz Lewartowski.

chiwum M. Jahna znalazło swoje miejsce w Zakładzie Archeologii Europy Starożytnej IA UW, a interesujące nas tu filmy trafiły do kierowanej przez mnie PDiZ IA UW.

Filmy zostały nakręcone przez Niemiecką Wytwórnę Filmów Dokumentalnych w okresie międzywojennym, najprawdopodobniej na potrzeby niemieckiego programu edukacyjnego dla szkół średnich i wyższych uczelni. Są filmami dokumentalnymi, czarno-białymi, nakręconymi na wąskiej taśmie 8-mm. Powstały najpewniej pod koniec lat 20. i na początku lat 30. ubiegłego stulecia. Część z nich to filmy nieme (świadczą o tym odpowiednie napisy), część ma już zapewne ścieżkę dźwiękową – wyjaśnienie tej zagadki za chwilę.

Nie wiadomo, czy filmy te stanowiły całość przedwojennej, archeologicznej kolekcji dydaktycznej we Wrocławiu, czy są tylko jej częścią, zabezpieczoną przez M. Jahna wiosną 1945 r. w jego prywatnym mieszkaniu. Nie wiemy też, w jakim stopniu i jak często były wykorzystywane po wojnie w Warszawie. Podobno były prezentowane na niektórych zajęciach jeszcze w pierwszej połowie lat 70. Później, na wiele lat, popadły w zapomnienie.

Trzeba pamiętać o tym, że warszawska, pradziejowa archeologia uniwersytecka okresu powojennego kilkakrotnie zmieniała swoje siedziby. Najpierw było to kilka pokoiów w Pałacu Staszica przy Krakowskim Przedmieściu (obecnie siedziba Polskiej Akademii Nauk), potem osobny lokal przy ul. Widok 10. Na początku lat 90. Instytut Archeologii UW przeniósł się do pawilonów przy ul. Żwirki i Wigury 97/99, by od 2005 r. znaleźć swą ostateczną przystań w budynku Szkoły Głównej, w centralnym kampusie uniwersyteckim (ul. Krakowskie Przedmieście 26/28). Wędrowali ludzie, wędrowały książki z biblioteki, zabytki z kolekcji dydaktycznych, no i archiwalia – w tym także nasze filmy. Wędrowały też magazyny ze zbiorami wykopaliskowymi. Aż dziw, że nieuchronnych przy każdej przeprowadzce strat było tak mało...

Nieformalną jeszcze wtedy opiekę nad zbiorami archiwalnymi IA UW rozpocząłem w połowie lat 90. Piwniczny lokal, w którym się wtedy znajdowały został poważnie uszkodzony przez potężną, letnią burzę. Jako, że brałem wtedy udział w ratowaniu tych zbiorów, poprosiłem ówczesnego dyrektora IA UW, śp. prof. Tomasza Mikockiego o nowe miejsce dla archiwum. Dzięki jego błyskawicznej decyzji znalazł się pokój, suchy i bezpieczny, ale niewiarygodnie ciasny. Trwającą kilka lat pomoc w suszeniu, porządkowaniu i ponownym inwentaryzowaniu tych zbiorów zawdzięczam ówczesnym studentom IA UW (obecnie już dyplomowanym absolwentom) – przede wszystkim Aleksandrze Kalinowskiej i Robertowi Weredzie.

To właśnie A. Kalinowska ponownie „odgrzebała z ruin” tych kilkanaście okrągłych, metalowych pudełek z filmami z Breslau. I pierwszy problem: wiemy, co to za filmy, ale jak sprawdzić, co na nich jest? Po trwających ponad rok poszukiwaniach A. Kalinowska znalazła możliwość (odpowiedni projektor na wąską taśmę filmową!) zobaczenia tych filmów. Znalazła zabytkowy projektor, ale niestety bez głośników. Wiemy, że część z tych filmów to zapis z epoki kina niemego (napisy), ale część z nich ma z boku charakterystyczne paski magnetyczne, co oznacza, że są ewidentnie udźwiękowione, mają ścieżkę lektorską. Ten dźwięk jest dla nas w dalszym ciągu zagadką.

Kolejnym krokiem „odzyskiwania” interesujących nas filmów, była ich rejestracja. Najpierw A. Kalinowska w 2001 r. nagrała na kasecie video (system VHS) z ekranu wszystkie filmy, a następnie rok później p. mgr Janusz Janowski (kierownik Pracowni Komputerowej IA UW) dokonał remasteryzacji tego zapisu i nagrał całość na płytę DVD. Jest to w tej chwili podstawowa forma (ułamna – bo bez dźwięku!) dostępu do tych filmów. Same klisze są w nienajlepszym stanie technicznym. Emisja każdej z nich to obecnie od 10 do 15 minut. Jako, że w większości wypadków filmy nie mają zachowanych tzw. „rozbiegówek” i „dobiegówek”, nie znamy nazwisk ich twórców, ani dat powstania. Filmy te wymagają konserwacji i profesjonalnego zapisu cyfrowego. Kilkakrotnie już na drodze ich pełnej restytucji stawała mizéria finansowa polskiej sfery budżetowej. Ostatnia próba (2011 r. – projekt grantu na pełne opracowanie i konserwację archiwum M. Jahna, złożony do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP) spaliła na panewce: pośredni, zawoalowany argument opiniodawców był taki, że Polski nie stać obecnie na finansowanie... niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Szkoda, bo odnowieniem tych archiwalnych „perełek” bardzo jest zainteresowana pracownia konserwacji filmów Biblioteki Narodowej w Warszawie. Ale nie zrobi tego za darmo.

Pora teraz na pobieżną prezentację filmów z warszawskiej/wrocławskiej kolekcji.

1. *Badania ratownicze* – instruktażowy film, jak należy postępować z nowo odkrytym stanowiskiem archeologicznym: od momentu przypadkowego znalezienia w czasie orki lużyckiego grobu popielnicowego, zgłoszenia przez odkrywcę do lokalnego urzędu konserwatorskiego, po chwilę przybycia ekipy archeologów zabezpieczających znalezisko.
2. *Budowa drewnianego poidła dla krów* – film nakręcony najprawdopodobniej na terenie austriackiej Karyntii. Dwóch cieśli wykonuje z drewnianego pnia poidło dla bydła. Fascynujący pokaz umiejętności rzemieślniczych: od wstępnej obróbki pnia po ustawienie gotowego poidła. Stroje, narzędzia ciesielskie, a w tle majestatyczne, wschodnie Alpy.
3. *Grempłowanie i czesanie wełny*, cz. I.
4. *Grempłowanie i czesanie wełny*, cz. II – rejestracja przemysłowej obróbki przędzy owczej we włókienniczej fabryce z początku XX w.
5. *Grenlandia – wyprawa Wegnera*, cz. I.
6. *Grenlandia – wyprawa Wegnera*, cz. II.
7. *Grenlandia – wyprawa Wegnera*, cz. III – filmowa impresja o słynnej niemieckiej wyprawie naukowej z lat 20. ubiegłego stulecia.
8. *Islandia* – filmowa impresja o słynnej niemieckiej wyprawie naukowej z lat 20. ubiegłego stulecia.
9. *Plecionkarstwo/wikliniarstwo* – film instruktażowy o plecionkarstwie. Od momentu przycinania, czyszczenia i moczenia w wodzie łożyny, poprzez sam proces wyplatania rozmaitych koszyków i foteli, po dostarczanie wykonanych produktów na lokalny targ.

10. *Kurna chata z Dolnej Saksonii* – jeden z najbardziej fascynujących filmów zbioru. Dolna Saksonia, lata 20. XX wieku. Kurna chata – dymniki w ścianach szczytowych – z otwartym paleniskiem w środku. Rozpalanie ognia, sprzęty kuchenne, przygotowywanie potraw (archaiczny grill i opiekacz do grzanek!), zabezpieczanie paleniska na noc. Rewelacja!
11. *Przędzenie lnu* – moczenie i rozczesywanie lnu. Przędzenie lnianej nitki, kołowrotek i motowidła. Wykonywanie kłębków i motków lnianej przędzy. Transport włóczki na targ. Prawdopodobnie także Dolna Saksonia. I nakrycia głowy występujących tu pań...
12. *Puszcza węgierska* – chyba najbardziej malowniczy film z tego zbioru. Stada koni, widlorogich owiec i kóz, długorogiego bydła i trzody chlewnej (świnie wełniste!). A w tle węgierscy pasterze w tradycyjnych strojach, puszcza, poidła dla zwierząt i mały puszczański owczarek. Potem targ z obowiązkowym litkupem. Można ten film oglądać bez końca.
13. *Tkanie samodziała, cz. I.*
14. *Tkanie samodziała, cz. II* – poziomy warsztat tkacki i doświadczony tkacz. Widz ma okazję prześledzenia sposobu zamiany motków na kłębki wełny, przewijanie jasnych i ciemnych nici na motowidłach, a następnie nawijanie przędzy osnowy na nawój przedni i tylny. Część filmu to prezentacja w zwolnionym tempie, pokazująca przeplatanie przy pomocy łódeczki (czołenka) tkackiej nitki wątku pomiędzy ziewami (fachami): parzystym i nieparzystym.
15. *Turniej średniowieczny* – rekonstrukcja przebiegu średniowiecznego turnieju rycerskiego. Średniowieczne krużganki, rycerskie zbroje, konie w kropierzach, kopie, miecze, tarcze. Tylko typowo aryjscy blond-wojownicy, w charakterystycznych fryzurach z końca lat 20. XX wieku, nie za bardzo pasują do potocznych wyobrażeń o wiekach średnich...
16. *Wykonywanie mapy i modelu* – na podstawie planu warstwicowego stanowiska archeologicznego powstaje jego trójwymiarowa makieta. Na specjalnie przygotowaną podstawę przenoszone są kolejne odwzorowania warstw – od najniższej do najwyższej. Kolejne warstwy były wykonywane ze specjalnej plasteliny (modeliny). Gotowy model ukazuje widzowi rzeczywiste ukształtowanie terenu.
17. *Wyprawianie skór* – instruktażowy film o technikach garbarskich. Wstępne zmiękczenie skór, techniki usuwania tłuszczu, ługowanie popiołem, kąpiele (najprawdopodobniej dębienie). Suszenie i przygotowywanie skór do ekspedycji w warsztatach szewskich, rymarskich itp.
18. *Garncarstwo* (puste pudełko!, bez filmu) – po filmie zostało tylko puste opakowanie. Nie wiadomo kiedy i w jakich okolicznościach film zaginął.

Od roku akademickiego 2006/2007 wykorzystuję cyfrowe zapisy części tych filmów (o ciosaniu poidła dla bydła, kurnej chacie z Dolnej Saksonii, węgierskich

pasterzach, garbarstwie, przędzeniu lnu i tkaniu wełnianego samodziału oraz o plecionkarstwie) na wykładach z etnografii dla archeologów. Są znakomitym uzupełnieniem wiedzy z klasycznych książek etnograficznych (m.in.: Kazimierza Moszyńskiego, Czesława Pietkiewicza, Józefa Obrębskiego) i przygotowywanej do druku monografii Mariana Pokropka.

Filmy z kolekcji PDiZ IA UW nadal czekają na profesjonalną konserwację i digitalizację. Część z nich na pewno wtedy „przemówi”. Czekają też na pełną identyfikację – ustalenie autorstwa, daty produkcji poszczególnych dokumentów itp. Cennym niewątpliwie krokiem w tej niezbędnej kwerendzie będzie kontakt z archiwum Niemieckiej Filmoteki Narodowej w Norymberdze (sugestia nieodżałowanego prof. Wilfrieda Menghina z Berlina). Ale bez odpowiednich środków finansowych zarówno konserwacja tych filmów, jak i ich opracowanie są w dalszym ciągu poważną przeszkodą na drodze ich pełnej restytucji i upublicznienia.

PRUTHENIA

Tom VII

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Tom VII
Pismo poświęcone
Prusom i ludom bałtyjskim

Rada Naukowa:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Słupecki*

Redagują:

*Grzegorz Białuński (redaktor), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (zastępca redaktora),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (sekretarz)*

Tłumaczenia streszczeń i spisu treści:

Joachim Stephan (j. niemiecki), Seweryn Szczepański (j. angielski)

Opracowanie graficzne, skład i projekt okładki:

Marek M. Pacholec

Czasopismo PRUTHENIA ukazuje się równoległe
w wersji drukowanej oraz elektronicznej.
Wersja elektroniczna Rocznika dostępna jest pod adresem:
<http://pismo.pruthenia.pl>

Wydanie drukowane jest wersją pierwotną czasopisma.

Edycja wspólna

Towarzystwa Naukowego PRUTHENIA

oraz

Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Band VII
Zeitschrift für Geschichte und Kultur
der Prußen und der baltischen Völker

Wissenschaftlicher Beirat:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Stupecki*

Redigiert von:

*Grzegorz Białuński (Redakteur), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (stellvertretender Redakteur),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (Sekretär)*

Übersetzung der Zusammenfassungen und des Inhaltsverzeichnisses:

Deutsch – Joachim Stephan, von Englisch – Seweryn Szczepański,

Vorbereitung zum Druck und Umschlagentwurf:

Marek M. Pacholec

Die Zeitschrift PRUTHENIA erscheint parallel
in gedruckter und elektronischer Fassung.

Die elektronische Version der Jahresschrift ist zugänglich unter der Adresse:

<http://pismo.pruthenia.pl>

Die gedruckte Fassung gilt als Erstausgabe der Zeitschrift

Wissenschaftlicher Verein PRUTHENIA
und
Wojciech-Kętrzyński-Forschungszentrum in Olsztyn

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Volume VII
Journal of the history of Prussians
and the Baltic Nations

Advisory Board:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Słupecki*

Editorial Board:

*Grzegorz Białuński (editor in chief), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (deputy editor),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (secretary)*

Translations:

Joachim Stephan (German), Seweryn Szczepański (English)

PRUTHENIA yearbook is published on paper,
and as a PDF in on-line version.
Digital version of the yearbook is available on Pruthenia website
<http://pismo.pruthenia.pl>

Printed edition is a primary version of the journal.

Scientific Association PRUTHENIA
&
The Wojciech Kętrzyński Research Center in Olsztyn

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

Contents

I. Studies and articles

- Andrzej Janowski, *Baltic chapes in the findings from Poland* 7
- Sławomir Wadył, *Remarks on the sacred space of North-West Slavs and Prussia*
Paweł Szczepanik, *in the Early Middle Ages* 37

II. Materials and resources

- Piotr Iwanicki, *Cemetery in Lisy county Goldap under the archival records and nowadays archaeological field surveys* 69
- Marek F. Jagodziński, *Amulet from Truso. Contribution to the beliefs of the Scandinavian people* 85
- Vladymir I. Kulakov, *Korallenberge: stratigraphy and chronology of the settlement* 95
- Sławomir Wadył, *The stronghold in Ornowo-Lesiak under the recent results of archaeological field surveys* 117
- Marcin Engel, *Not only archaeology. Interdisciplinary research of the*
Cezary Sobczak, *multicultural settlement-assemblage in Szurpity – Suwałki Region* 137
- Robert Klimek, *Where was located castle Wissenburg (Wallewona) and castle Weistotepila? Review of the strongholds under the Guber river in the context of the sample of location* 159
- Norbert Goßler, *Late Middle-Ages complex (Rampart and cemetery) in*
Christoph Jahn, *Unterplebhen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, county Kętrzyn) in archival records of the former Prussia-Sammlung (Königsberg/Ostpreußen)* 191
- Wojciech Wróblewski, *Films from the didactical collection of the Department of Archaeology at the University in Breslau (Wrocław) currently in Institute of Archaeology – University of Warsaw* 213

III. Polemics and discussions

Ewelina Siemianowska,	<i>About roads, traces, stone figures (so-called 'baby'), Prussians and the methods – on the margins of discussion between Mateusz Bogucki and Robert Klimek</i>	221
Elżbieta Kowalczyk-Heyman,	<i>About the location of the Teutonic Order procuratoria in Przewłoki</i>	233
Alicja Dobrosielska,	<i>Pagan Prussia – on the way to statehood</i>	247
Wiesław Długokęcki,	<i>Notes about structures of the authority among the Prussians in Early Medieval Times</i>	257
Bogdan Radzicki,	<i>Institutions of authority... and Social Theory. Contribution to the social-history of the Prussians</i>	267

IV. Reviews

<i>Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki, Osadnictwo wczesnośredniowieczne na stanowisku Janów Pomorski 1, w: Janów Pomorski, stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008, t. I:2. Od późnego okresu wędrówek ludów do nowożytności, (red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studia nad Truso, t. I:2 (Sławomir Wadył)</i>	285
---	-----

V. Academic chronicle

Bogdan Radzicki,	<i>Report on activities Pruthenia Society for the year 2011</i>	295
Mirosław Hoffmann,	<i>International symposium Das neue und das neuste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreussischen Gebiete</i>	301

Inhaltsverzeichnis

I. Studien und Artikel

- Andrzej Janowski, *Schwert Orthbänder baltischer Herkunft in Funden aus Polen* 7
- Sławomir Wadyl, *Bemerkungen zum sakralen Raum bei den Nordwestslawen und den Prußen im Frühmittelalter* 37

II. Materialien und Quellen

- Piotr Iwanicki, *Der Friedhof in Lisy, Kreis Goldap, im Licht der archivalischen Quellen und der aktuellen Ausgrabungen* 69
- Marek F. Jagodziński, *Ein Amulett aus Truso. Ein Beitrag zu den Forschungen zu den Glaubensvorstellungen der skandinavischen Völker* 85
- Vladymir I. Kulakov, *Korallenberge: Stratigraphie und Chronologie der Siedlung* 95
- Sławomir Wadyl, *Der Burgwall in Ornowo-Lesiak im Licht der Ergebnisse der letzten archäologischen Forschungen* 117
- Marcin Engel, *Nicht nur Archäologie. Interdisziplinäre Forschungen zum multikulturellen Siedlungskomplex von Szurpily in der Suwalker Region* 137
- Robert Klimek, *Wo lagen die Burgen Wiesenburg (Wallewona) und Weistotepila? Überprüfung der Burgwälle an der Guber im Kontext eines Lokalisierungsversuchs* 159
- Norbert Goßler, *Der spätmittelalterliche Komplex (Burg und Gräberfeld) von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. kętrzyński) im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (ehemals Königsberg/Ostpreußen)* 191
- Wojciech Wróblewski, *Filme aus der didaktischen Sammlung des Instituts für Archäologie der Universität Breslau (Wrocław) in den archivalischen Sammlungen des Instituts für Archäologie der Universität Warschau* 213

III. Polemiken und Diskussionen

Ewelina Siemianowska,	<i>Über Straßen, Wege, prufische Baben und Methode oder am Rande der Polemik zwischen Mateusz Bogucki und Robert Klimek</i>	221
Elżbieta Kowalczyk-Heyman,	<i>Zur Lokalisierung der Deutschordenspflege in Przewłoki (Diskussionsbeitrag)</i>	233
Alicja Dobrosielska,	<i>Die heidnischen Prußen – auf dem Weg zur Staatlichkeit</i>	247
Wiesław Długokęcki,	<i>Bemerkungen über die Herrschaftsstrukturen bei den Prußen im frühen Mittelalter</i>	257
Bogdan Radzicki,	<i>Herrschaftsinstitutionen... und Gesellschaftstheorie. Ein Beitrag zur Gesellschaftsgeschichte der Prußen</i>	267

IV. Rezensionen und Besprechungen

Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki,	<i>Die frühmittelalterliche Besiedlung des Grabungsplatzes Hansdorf (Janów Pomorski) 1, in: Janów Pomorski, Grabungsplatz. 1. Ergebnisse der Rettungsgrabungen der Jahre 2007–2008, Bd. 1:2. Von der späten Völkerwanderungszeit bis zur Neuzeit, (Red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studien zu Truso (Studia nad Truso), Bd. 1:2 (Sławomir Wadyl)</i>	285
--	---	-----

V. Wissenschaftliche Chronik

Bogdan Radzicki,	<i>Tätigkeitsbericht der Gesellschaft Pruthenia für das Jahr 2011</i>	295
Mirosław Hoffmann,	<i>Internationales Symposium: Das neue und das neueste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreuussischen Gebiete</i>	301

Spis treści

I. Studia i artykuły

- Andrzej Janowski, *Trzewiki pochew mieczy pochodzenia bałtyjskiego w znaleziskach z ziem polskich* 7
- Sławomir Wadył, *Uwagi o przestrzeni sakralnej północno-zachodniej słowiańszczyzny i Prus we wczesnym średniowieczu* 37

II. Materiały i źródła

- Piotr Iwanicki, *Cmentarzysko w Lisach pow. gołdapski w świetle źródeł archiwalnych i współczesnych badań archeologicznych* 69
- Marek F. Jagodziński, *Amulet z Truso. Przyczynek do badań nad wierzeniami ludów skandynawskich* 85
- Vladymir I. Kulakov, *Korallenberge: stratigraphy and chronology of the settlement* 95
- Sławomir Wadył, *Grodzisko w Ornowie-Lesiaku w świetle wyników ostatnich badań archeologicznych* 117
- Marcin Engel, *Nie tylko archeologia. Interdyscyplinarne badania wielokulturowego zespołu osadniczego w Szurpiałach na Suwalszczyźnie* 137
- Robert Klimek, *Gdzie położone były zamki Wiesenburg (Wallewona) i Węstotepila? Przegląd grodzisk nad Gubrem w kontekście próby ustalenia ich lokalizacji* 159
- Norbert Goßler, *Der spätmittelalterliche Komplex (Burg und Gräberfeld) von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. Kętrzyński) im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (ehemals Königsberg/Ostpreußen)* 191
- Wojciech Wróblewski, *Filmy z kolekcji dydaktycznej Katedry Archeologii Uniwersytetu w Breslau (Wrocław) w zbiorach archiwalnych Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego* 213

III. Polemiki i dyskusje

- Ewelina Siemianowska, *O drogach, szlakach, babach, Prusach i metodzie czyli na „marginesie” polemiki między Mateuszem Boguckim a Robertem Klimkiem* 221
- Elżbieta Kowalczyk-Heyman, *W sprawie lokalizacji prokuratorii krzyżackiej w Przewłokach (głos w dyskusji)* 233
- Alicja Dobrosielska, *Prusy pogańskie – w drodze ku państwowości* 247
- Wiesław Długokęcki, *Uwagi o strukturach władzy u Prusów we wczesnym średniowieczu* 257
- Bogdan Radzicki, *Instytucje władzy... a teoria społeczna. Przyczynek do historii społecznej Prusów* 267

IV. Artykuły recenzyjne i omówienia

- Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki, Osadnictwo wczesnośredniowieczne na stanowisku Janów Pomorski 1, [w:] Janów Pomorski, stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008, t. I:2. Od późnego okresu wędrówek ludów do nowożytności, (red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studia nad Truso, t. I:2 (Sławomir Wadył)* 285

V. Kronika

- Bogdan Radzicki, *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Pruthenia za rok 2011* 295
- Mirosław Hoffmann, *Sprawozdanie z międzynarodowego sympozjum Das neue und das neueste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreuussischen Gebiete* 301

ISSN 1897-0915